

Oud Deventer

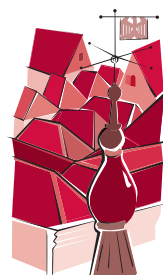
Nieuwsbrief van de Stichting Oud Deventer

Rijkmanstraat

PAG. 2 *Van de redactie/voorzitter* PAG. 3 *Planadviesraad Welstand, Monumenten en Beschermd Stadsgezicht*
PAG. 5 *Een nieuwe bestemming voor de gereformeerde kerk aan de Smedenstraat* PAG. 8 *De metamorfose van de Rijkmanstraat in de jaren '50* PAG. 12 *Inbreiding in de Rijkmanstraat?*

48 / november 2021

van de *redactie*

van de *voorzitter*

et doet ons goed dat het leven weer wat gemakkelijker is geworden. Ook voor het werk van onze stichting is het nu eenmaal een stuk prettiger als vergaderingen en gesprekken niet meer via het scherm gehouden hoeven te worden.

Dat geldt bijvoorbeeld voor de Planadviesraad, die de gemeente adviseert over bouwplannen en waar wij vertegenwoordigd zijn op de publieke tribune. Het leek de redactie een goed idee de donateurs een beeld te geven van wat daar gebeurt. Neelco Osinga is er vaak aanwezig en geeft een impressie.

Een kwestie die de PAR heeft bekeken, is bijvoorbeeld de verbouwing van de vroegere gereformeerde kerk in de Smedenstraat, die een nieuwe bestemming krijgt. Het is een gebouw waaraan je gemakkelijk voorbij loopt, maar dat bij nadere beschouwing zeer de moeite waard blijkt te zijn. Ria de Oude- de Wolf geeft een overzicht van de geschiedenis ervan. Een interessant detail is dat bij de werkzaamheden resten zijn gevonden van de middeleeuwse stadsmuur. Zorgen hebben we over het ontbreken van verbeteringen in de Rijkmanstraat. Hierover gaan twee artikelen. Onze vaste rubriek *Pijnpunten* ontbreekt in dit nummer, want de Rijkmanstraat is één groot pijnpunt binnen het gerestaurerde Bergkwartier. Het eerste stuk, van de hand van Hans Kaajan, gaat over de periode van de wederopbouw, toen het karakter van de straat ernstig werd aangetast. Vervolgens gaat Aly Dijkstra- Kruit na wat er daarna is gebeurd om de situatie te verbeteren. De conclusie is treurig. Maar ze eindigt hoopvol. Nu de gemeente plannen maakt om in te breiden in de binnenstad, kan de Rijkmanstraat daarvan profiteren.

Ria de Oude-de Wolf
hoofdredacteur

e belangstelling voor ons erfgoed leeft. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de onlangs in *De Stentor* afgesloten reeks over stationnetjes in de regio die hun oorspronkelijke functie kwijt zijn geraakt en die nu zijn verbouwd, meestal tot woning. Zonder uitzondering hebben de nieuwe eigenaren hun best

gedaan zo veel mogelijk van het oude karakter van hun bijzondere huis te behouden.

Deze interesse stemt me hoopvol voor de continuïteit van het werk van de *Stichting Oud Deventer*. Wel is er een punt van zorg, want dit jaar vertrekken door een combinatie van factoren vier leden van het bestuur. Wij zijn dus op zoek naar nieuwe mensen. Stel dat u geïnteresseerd bent, wat zou u dan bijvoorbeeld kunnen doen?

U kunt als vertegenwoordiger van de SOD de cultuurhistorische en architectonische waarden bewaken bij een van de projecten in Deventer waarbij de gemeente de belanghebbenden, waaronder de erfgoedverenigingen, uitnodigt om mee te denken over de plannen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de verkoop van de oude tapijtfabriek aan de Smyrnastraat, de campus van Topicus en de herinrichting van het Sluiskwartier. Uw bevindingen worden op de bestuursvergaderingen van de SOD aan de orde gesteld en daar bepalen we hoe we het beste kunnen reageren. U staat er dus niet alleen voor. Het is voor deze activiteit natuurlijk geweldig als u al kijkt hebt op de wereld van de monumenten, maar u kunt ook al doende leren.

Er zijn ook andere mogelijkheden. Zo behoeft onze PR meer aandacht. We willen meer gaan doen in het buitengebied. Kortom, wij zullen het zeer op prijs stellen als u ons wilt komen helpen. De secretaris zal u graag te woord staan.

Wim Koetsveld

Planadviesraad Welstand, Monumenten en Beschermd Stadsgezicht

Bijna alle gemeentes in Nederland hebben een welstandscommissie en een monumentencommissie. Meestal zijn deze commissies samen-gevoegd; zo ook in Deventer. Die commissie heet voluit Planadviesraad Welstand, Monumenten en Beschermd Stadsgezicht, kortweg Planadviesraad (PAR). De raad is onafhankelijk en werkzaam in de gehele gemeente.

ij vele kwesties heeft de Stichting Oud Deventer (SOD) te maken met de PAR. De meeste van onze projecten liggen op het terrein van deze raad. Daarom is onze stichting vaak aanwezig op de publieke tribune bij de vergaderingen van de PAR.

Advies aan de gemeente

De officiële tekst van de *Verordening planadviesraad welstand monumenten en beschermd stadsgezicht 2014* is ongeschikt voor een niet-juridisch blad als onze *Nieuwsbrief*. Om het stuk leesbaar en begrijpelijk te maken heb ik de tekst vereenvoudigd. De officiële tekst is op Internet te vinden. Per 1 juli 2022 zal de nieuwe omgevingswet in werking treden en daarmee ook een nieuwe verordening en moeten de leden van de raad herbenoemd worden. Inhoudelijk zal deze wetswijziging geen verandering in de werkwijze opleveren.

De PAR adviseert het college van Burgemeester en Wethouders (B & W) over activiteiten waarvoor een omgevingsvergunning verplicht is. De hiertoe ingediende plannen worden getoetst aan de Welstandsnota en het *Beeldkwaliteitsplan Beschermd Stadsgezicht 'Kwaliteit voor ogen'*. (Zie website Deventer.nl). Uiteindelijk besluiten B & W of een vergunning wordt verstrekt.

Bij voorkeur worden plannen in een eerder stadium voorgelegd aan de PAR. Dit is van belang om al op een strategisch moment van de planvorming te kunnen sturen op kwaliteit. Deze vakinhoudelijke dialoog biedt bovendien de gebruiker, ontwikkelaar en de burger houvast en helderheid. Verder voert de PAR ook collegiaal

Het nieuwe dak van het schoolgebouw aan de Nieuwe Markt met kunstwerk van glas en de grote glazen lantaarns (1618 Vastgoed BV) Ontwerp Hans van Heeswijk

overleg in relatie tot het toetsingskader, bijvoorbeeld stedenbouwkundige randvoorwaarden en beeldkwaliteitsplannen voor nieuwe ontwikkelingen. De PAR vergadert tweewekelijks.

Om een idee te geven over de omvang en wijze van de advisering, enkele cijfers uit het jaarverslag van 2018:
 57 plannen direct van positief advies voorzien
 28 plannen direct van afwijzend advies voorzien
 15 plannen van voorlopig advies voorzien.
 Zie voor het hele jaarverslag: <https://hetoversticht.nl>.

De spelregels

De relatie van SOD en de PAR wordt voor een groot deel bepaald door de juridische status van de PAR. De laatste is een onafhankelijke adviescommissie en adviseert B&W. Deze nemen het advies vaak over, maar soms wijken zij ervan af omdat zij ook andere overwegingen meenemen in hun besluit. Deze paragraaf maakt duidelijk welke expertises in het adviesorgaan zitten, hoe de besluiten worden genomen en in hoeverre de vergaderingen openbaar zijn.

De leden van de PAR worden voorgedragen door Het Oversticht. Dit is een stichting met als missie het bevorderen en borgen van de kwaliteit van de leefomgeving. Zij zet zich in om voor zo veel mogelijk mensen een inspirerende leefomgeving te creëren. Belangrijk daarbij is het Innovatiefonds, dat gebruikt wordt om nieuwe diensten te ontwikkelen en kennis

De planadviesraad adviseerde de gevel van Mimik te verhogen om de installaties op het dak aan het zicht te onttrekken. Op aandringen van de SOD bleef de gevel lager dan de muurtoren

te verdiepen en te verbreden op het gebied van ruimtelijke kwaliteit. De stichting is gevestigd in Zwolle (zie: <https://hetoversticht.nl>). De voorgedragen leden worden op voorstel van B & W benoemd en ontslagen door de gemeenteraad. De leden voldoen aan de competenties die de gemeente stelt. Personen met een functie of ambt dat onverenigbaar is met het lidmaatschap kunnen niet worden benoemd. Het lidmaatschap geldt voor drie jaar en kan één maal worden verlengd. In de PAR zijn de volgende expertises vertegenwoordigd: architectuur, bouwkunsthistorie, restauratie, stedenbouw, en landschapsarchitectuur. De PAR wordt ambtelijk ondersteund door de Coördinator Welstand en Planadviesraad.

Advisering

Besluiten over advisering worden genomen bij meerderheid van stemmen, mits tenminste drie leden aanwezig zijn, onder wie de voorzitter en een ter zake deskundig lid. Daarnaast kan de PAR deskundigen uitnodigen. Wie rechtstreeks belang heeft bij een besluit, krijgt desgevraagd spreekrecht. Bij verhindering kan een lid vervangen worden door iemand met vergelijkbare competenties.

Niet altijd is een zitting van de voltallige commissie noodzakelijk. Behandeling van minder belangrijke plannen is gemandateerd aan de secretaris, eventueel samen met een ter zake deskundig lid. Voorheen werd deze kleine commissie Adviesraad genoemd.

Openbaarheid van vergaderen

Vergaderingen van de PAR zijn openbaar. Soms is er besloten vooroverleg over een plan, bijvoorbeeld op verzoek van de initiatiefnemer. De reden kan zijn dat het initiatief prematuur is en niet rijp voor openbaarheid. De besloten behandeling wordt dan gevolgd door openbaar vooroverleg en uiteindelijk volgt het formele advies aan B&W. Een besloten vooroverleg dient het ontwerpproces. De onafhankelijkheid van het advies is daarbij niet in het geding. Het doel is behoud en verbetering van de ruimtelijke kwaliteit in het algemeen belang.

De verhouding van de SOD met de PAR

De SOD krijgt een overzicht van de vergaderdata van de PAR en ontvangt ruim voor de vergaderingen een agenda. In de coronatijd werd vergaderd via Teams®. Bij voor de SOD relevante onderwerpen zit een afvaardiging op de publieke tribune. Meestal is dit de secretaris, soms het voltallige dagelijks bestuur.

De SOD kan soms ook iets te berde brengen, passend binnen de orde van

Het aanzicht van het dak van de school zoals iedereen het kent (1618 Vastgoed BV)

de openbare vergadering, ná de beraadslaging. Wij stellen het zeer op prijs dat we onze visie kenbaar kunnen maken.

Onze stellige indruk is dat de PAR de onderwerpen uiterst consciëntieus behandelt. Dat wil niet zeggen dat wij het altijd eens zijn met de PAR. Een enkele maal is door ons toedoen het advies van de PAR niet overgenomen door B & W, zoals bij de hoogte van de gevel van Mimik, het filmtheater. Bij de school aan de Nieuwe Markt heeft de SOD ook haar adviezen over de dakkapellen kenbaar gemaakt, maar deze zijn niet overgenomen. De architect en opdrachtgever presenteren het nieuwe dak als een 'Gesamtkunstwerk' en de PAR adviseerde positief. Overigens is de verhouding van de SOD met de PAR zonder meer goed. We zijn het niet altijd met elkaar eens, maar blijven elkaar respecteren.

De gemeente

Bij een rondgang door de stad op zoek naar in de PAR behandelde projecten, valt het op dat zij niet altijd conform de vergunning zijn uitgevoerd. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de gemeente, die niet alleen de vergunningen verleent, maar ook moet toezien op handhaving. Wij merken ook dat een adequate reactie niet altijd even snel komt als wij, vaak op aanwijzen van medeburgers, bij de gemeente een misstand melden in het beschermde stadsgezicht of bij een monument.

Neelco Osinga

Een nieuwe bestemming voor de gereformeerde kerk aan de Smedenstraat

Vele jaren bood het een treurige aanblik, het gebouw van de gereformeerde kerk aan de Smedenstraat. Ooit was het een waardevol onderdeel van de binnenstadsarchitectuur, maar toen het vanaf 1986 geen functie meer had als kerk, werd het niet meer goed onderhouden. Gelukkig wordt het nu opgeknapt en krijgt het een nieuwe bestemming.

et bouwjaar, 1936, valt precies vijftig jaar vóór het jaar van de verkoop. Toen was er behoefte aan een ruime, nieuwe kerk, waar de gehele Deventer gereformeerde gemeenschap terecht kon. Tot die tijd waren er hier namelijk twee verschillende gereformeerde groeperingen geweest.

Kerk van de eenwording

Deze groeperingen zijn op twee momenten ontstaan, beide vanuit kritiek op ontwikkelingen binnen de kerk: de Afscheiding en de Doleantie.

Vermoedelijk in 1837 is hier al een kleine Christelijke Afgescheidene Gemeente, waarvan het aantal leden de eerste jaren gering blijft als gevolg van onderling geharrewar. Zes jaar later is zij toch voldoende gegroeid om officieel erkend te worden. Als plaats van samenkomst fungeert in die beginperiode een woonhuis aan de Grote Overstraat (gesloopt; nu nr.75). Doordat geloofsgenoten uit andere plaatsen leningen verstrekken, komen de middelen beschikbaar om een echte kerk te bouwen. Op een terrein aan de Smedenstraat staat een verlaten leerlooierij, die de kerkenraad laat slopen. Van Harte wordt als architect aangezocht en in 1851 wordt een simpel kerkgebouw in gebruik genomen, dat wel Westerkerk werd genoemd. In 1866 komt de kerk financieel in zwaar weer als gevolg van een cholera-epidemie. Toch besluit de

kerkenraad twee jaar later het erop te wagen en bij Holtgräve een orgel te bestellen, met de bedoeling dat de gemeentezang wordt 'vergemakkelijkt en aangenamer van gehoor'. Dit kostbare bezit brengt de kerkenraad ertoe na ampele overweging een verzekering af te sluiten voor gebouw en inboedel. De financiële positie blijft penibel (is de voorzanger niet bereid het gratis te doen?), maar daar staat tegenover dat veel gemeenteleden zich zeer inzetten voor hun kerk. Zo biedt de vrouwenvereniging twee nieuwe deuren aan en spannen de jeugdverenigingen zich in voor een verwarmde vergaderruimte. In 1905 komen er gasverlichting en verwarming in de kerk.

In 1869 wordt de naam veranderd in Christelijke Gereformeerde Gemeente, in 1892 in Gereformeerde Kerk te Deventer A.

Van later datum is de Doleantie, met als belangrijke punten het verzet tegen de oprukkende vrijzinnigheid en de terugkeer naar de *Dordtse Kerkorde*. Een prominent voorman is Abraham Kuiper. In 1888 wordt in Deventer de Nederlandse Gereformeerde Kerk (doleerende) geïnstituëerd. De gelovigen komen bijeen in een gebouw in de Rijkmanstraat. Hun kerk wordt aangeduid als de Oosterkerk en ook hun zang wordt begeleid door een orgel. Vanaf 1892 heten zij ook wel Gereformeerde Kerk te Deventer B. De twee groepen krijgen dan dus dezelfde naam, met alleen nog A en B ter onderscheiding. In dat jaar is namelijk op landelijk niveau besloten dat de twee groeperingen samen zullen smelten tot de Gereformeerde Kerken in Nederland.

De Westerkerk aan de Smedenstraat, naar een ongesigneerd schilderij (HCO 1080-465)

De Oosterkerk naar een ongesigneerd schilderij (HCO 1080-465)

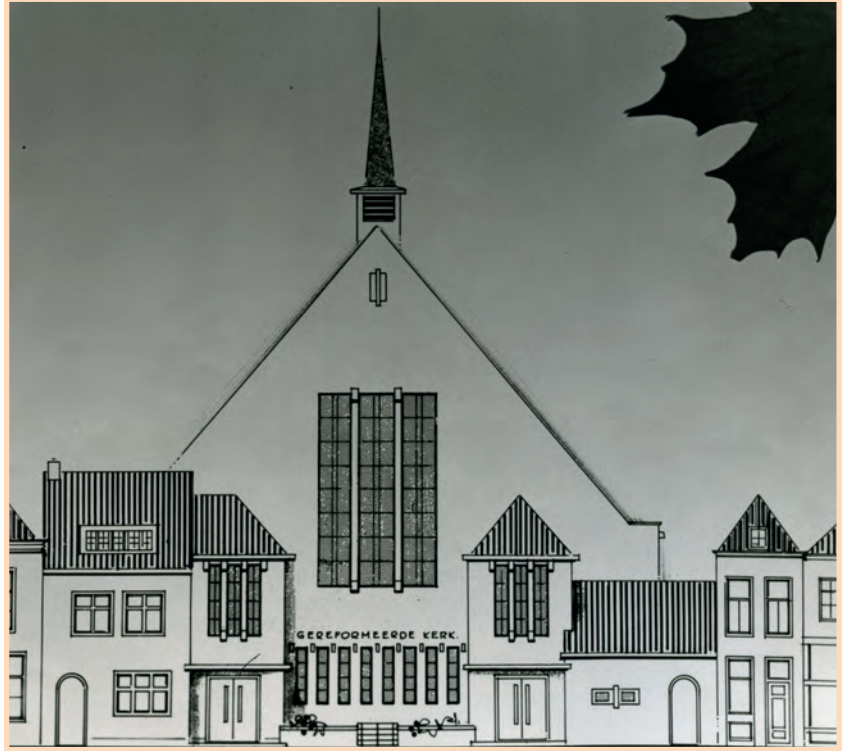
In Deventer is het nog niet zo ver. Groep A kan maar weinig waardering opbrengen voor groep B. Ze vinden hen duidelijk gereformeerden van het tweede garnituur; omgekeerd worden ze door groep B aangeduid als 'finen'. Daarnaast is er een sociaal verschil. In kerk A, aan de Smedenstraat, komen vooral arbeiders; in de beginjaren waren hier veel vissers bij. Tot groep B behoren juist overwegend leden van de gegoede burgerij, die op hun beurt neerkijken op de 'kleine luyden' van A. Mede door niet aflatende inzet van de dominees J. van Baarsel (A) en P. Prins (B), die het persoonlijk goed met elkaar kunnen vinden, komt het uiteindelijk toch tot een fusie. In 1929 is deze een feit. En natuurlijk zijn er dan mensen die 'om te blijven wat wij waren' hun eigen weg gaan, maar dat zijn er niet veel.

Een nieuwe, grotere kerk

De twee kerkgebouwen zijn beide verouderd en te klein voor de nieuwe gemeente. De nieuwe kerkenraad besluit dat er een nieuw gebouw nodig is en aan de Smedenstraat is daarvoor de benodigde ruimte te creëren. In 1934 wordt ondanks de financiële problemen in de crisisjaren de eerste stap gezet. De percelen naast de kerk worden aangekocht, de panden die daar staan afgebroken. Dan gaat er een opdracht naar het Amsterdams architectenbureau van J.H. van der Veen en dit eigentijdse ontwerp wordt uitgevoerd. De aannemers krijgen het verzoek zo veel mogelijk werkloze gereformeerden in te schakelen. Op de zonovergoten zaterdagmiddag van 7 maart 1936 legt dominee P. Prins de eerste steen en al op 16 september wordt de kerk plechtig geopend.

Het hoofdgebouw is een grote zaal. Het wijkt wat naar achteren, zodat de hoge voorgevel meer indruk maakt. Aan weerszijden maakt een portaal de verbinding met de straat. Bij het complex horen ook een kosterswoning en achter de kerk vergaderzalen. Het geheel heeft kenmerken van het expressionisme.

De zaal biedt beneden plaats aan 750 mensen en

De nieuwe gereformeerde kerk aan de Smedenstraat (HCO 1080-465)

op de galerij tegen de voorgevel nog eens 250. Centraal in de ruimte staat de preekstoel met daarboven het orgel. Ook het orgel is nieuw en groter dan de twee voorgangers. Het is gebouwd door de firma Spiering uit Dordrecht en bevat twee manualen en een pedaal. In de voorgevel en in de zijmuren zorgen glas-in-loodramen voor kleur in de overigens zeer sobere inrichting. Met die ramen heeft de architect invulling gegeven aan de vrijheid die hij had gekregen om enige 'zinrijke versiering' aan te brengen. Niet iedere kerkganger weet er meteen waardering voor op te brengen. Links zijn figuren uit het Oude Testament afgebeeld, rechts uit het Nieuwe. Het grote raam in de voorgevel is een allegorische verbeelding van de Bijbeltekst: "Want uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen." Onder een sterrenhemel met linksboven de maan, rechtsboven de planeet Saturnus en in het midden de zon, is een werkende vulkaan te zien in een woest kolkende zee.

De glas-in-loodramen die in de zijgevels van de kerk zaten; thans in de Magistraatskapel van de Lebuinuskkerk

Na de bouw

In de oorlogsjaren worden de ramen in de zijmuren weggehaald en vervangen door zinken platen van de Davo haardenfabriek. Bij het zware bombardement van 6 februari 1944 wordt onder andere het Groote of Voorster Gasthuis pal tegenover de kerk getroffen. Als door een wonder blijft de kerk vrijwel ongeschonden; alleen het glas-in-lood aan de straatkant is beschadigd.

De zuiverheid van het geloof blijft een essentieel vraagstuk. Zelfs in het moeilijke jaar 1944 leiden theologische principes tot een scheuring en in Deventer verlaten 65 mensen de Gereformeerde Kerk met het tekenen van de Acte van Vrijmaking of Wederkeer.

Na de oorlog groeit het aantal gemeenteleden van 1450 met zo'n duizend en het kerkelijk leven floreert. Voor het jongerenwerk blijkt een extra accommodatie gewenst en die komt er in 1965 in de Smedenstraat 100, grenzend aan de kerk. Bij het graafwerk op dat perceel worden nogal wat middeleeuwse kloostermoppen aangetroffen, die opnieuw worden gebruikt voor de bouw van een muurtje.

De stad groeit in omvang en er wordt groot belang gehecht aan de wijk als sociale eenheid. Verdere uitbreiding krijgt dus de vorm van decentralisatie. Zo krijgt de Worp een eigen kerkgebouw (1957 de Westerkerk), Zandweerd (1958 een houten noodkerkje, de Noorderkerk alias Adventskapel alias de bollenschuur), Keizerslanden (1972 het Open Hof), Twello (1973 het Kruispunt).

In 1972 wordt het hoogste ledental bereikt: 2561. Maar drie jaar later zet de daling in. Het centrale gebouw aan de Smedenstraat trekt

Interieur van de Oosterse Bazar: foto richting het oorspronkelijke orgel (coll. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) Foto J.P. de Koning

steeds minder bezoekers. De kerkenraad besluit het interieur van de kerk aan te passen, wat de sfeer ten goede komt. Maar zij besluit ook het onderhoud te minimaliseren omdat zij ervan overtuigd is dat verkoop op langere termijn niet te vermijden is. In 1986 gaat het gebouw over in andere handen.

Na de verkoop

Het gebouw staat een tijdje leeg, waarna de Oostelijke Bazar er onderdak krijgt. Dit wordt geen succes en het pand wordt heringericht tot winkel. Sinds 2012 is het een locatie waar goederen kunnen worden ingeleverd voor 'minderbedeelden'. Jaren is het pand eigendom van een Liechtensteinse investeringsmaatschappij, die het laat verpauperen. Ondanks het slechte onderhoud is het exterieur redelijk intact gebleven. In de voorgevel prijkt nog het oorspronkelijke glas-in-loodraam. Sommige elementen hebben inmiddels elders een tweede leven gekregen in het Open Hof: de luidklok uit 1949 en elf glas-in-loodramen. Uiteindelijk zijn deze ramen naar de Lebuinuskerk verhuisd.

Het gebouw heeft geen eigen status als monument, maar maakt wel deel uit van het beschermd stadsgezicht. Gelukkig is er nu een nieuwe eigenaar en deze heeft concrete plannen om hier 22 appartementen te bouwen, getekend door architect Pim Ikink. De Planadviesraad is, op wat details na, akkoord. Het uiterlijk van de kerk blijft grotendeels intact. In het dak komen ramen voor de lichtinval. Het grote glas-in-loodraam in de gevel wordt gehandhaafd. Aan de straatkant komt een nette entree.

Het tempo zit er niet meteen in. Het is lastig een aannemer te vinden die binnen het budget van de ontwikkelaar past en die in staat is zo'n bijzonder gebouw te transformeren. Er worden resten gevonden van de middeleeuwse muur en daar wordt niet zo achteloos mee omgesprongen als in 1965. Maar er wordt aan gewerkt en uiteindelijk zal dit stukje Deventer er zeker op vooruitgaan.

Ria de Oude- de Wolf

Het glas-in-loodvenster van de voorgevel
(Foto Annemarie Brinkhorst)

De verwoeste straat, noordzijde met oneven nummers links (Beeldbank HCO)

De metamorfose van de Rijkmanstraat in de jaren '50

Tijdens de wederopbouw zijn beslissingen genomen die het karakter van de Rijkmanstraat ingrijpend hebben veranderd. Het historische beeld van een smalle straat met percelen en huizen die met de kap loodrecht op de straat staan, ging definitief verloren.

et geallieerde bombardement van 6 februari 1945, dat bedoeld was om de spoorbrug te vernietigen maar zijn doel miste, kostte meer dan zestig mensen het leven, tientallen raakten gewond en ruim tweehonderd panden werden onherstelbaar beschadigd. In het Bergkwartier heeft vooral de Rijkmanstraat er zwaar onder geleden. De meeste

huizen lagen in puin. Aan de noordzijde stonden alleen de nummers 11 en 13 nog overeind, vanaf no. 21 was er minder schade en aan de zuidzijde waren bijna alle huizen verwoest. Na het ruimen van het puin, waarbij no. 11 alsnog gesloopt werd, bleven enorme gaten in de bebouwing achter.

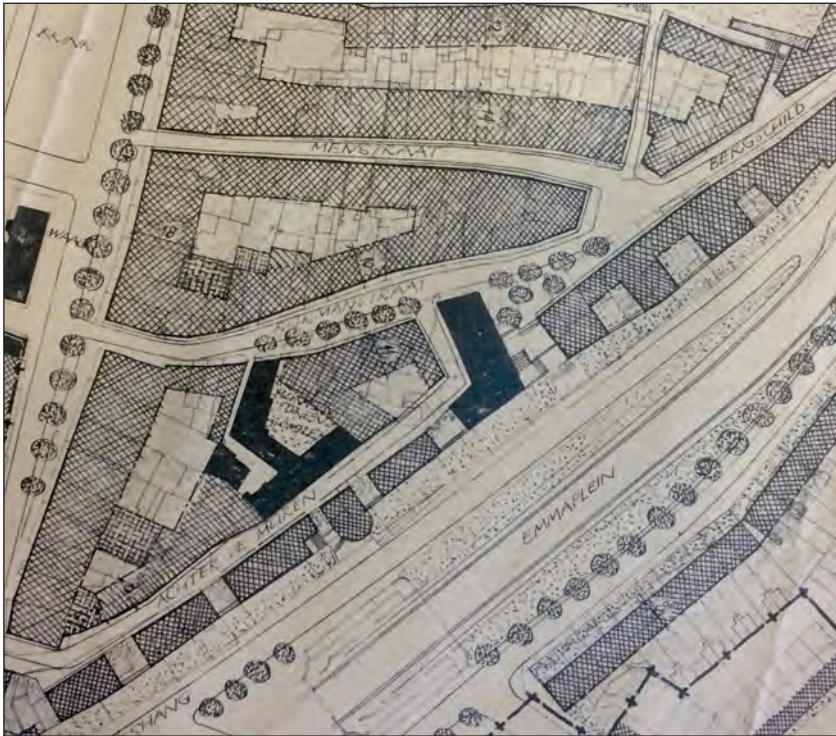
De wederopbouw kwam hier langzaam op gang. Aan de noordzijde bleef het pakhuis op nummer 13 eenzaam achter, aan de zuidzijde stond het voormalige kerkgebouw nog overeind, een beschadigd pand (no. 18-20?) werd niet hersteld. Aan de zuidzijde zijn de gaten pas tussen 1955 en 1960 met nieuwe gebouwen ingevuld.

Meer dan 75 jaar later is aan de hand van bouwbesluiten goed te reconstrueren wat en hoe er hersteld werd. De motieven die een rol speelden zijn vaak niet expliciet genoemd, maar het is duidelijk dat er een drang was tot vernieuwing en dat er gepreludeerd werd op de ontsluiting van de stad met nieuwe verkeersaders. En in deze periode van woningnood lag de prioriteit zeker in de eerste jaren niet altijd bij het behoud van erfgoed.

De wederopbouw

Eigenaren of erfgenamen van woningen die door oorlogsgeweld waren vernietigd, werd opgedragen tot herstel of wederopbouw over te gaan. Verder kon de gemeente de grond kopen of zij kon tot onteigening overgaan. Daarvoor bestonden strikte procedures: een besluit werd in de gemeenteraad genomen, het werd vervol-

Kaart Wederopbouwplan

gens gesanctioneerd door Gedeputeerde Staten en goedgekeurd door de Minister van Wederopbouw en Volkshuisvesting. Hoewel de wederopbouw al in de jaren 1946-49 voortvarend ter hand werd genomen, duurde het tot ver in de jaren '50 voordat vervangende nieuwbouw in de Rijkmanstraat werd gerealiseerd. De meer ingrijpende restauraties vonden pas plaats vanaf 1971.

In bijlage 23 bij het *Wederopbouwplan* staat betreffende de Rijkmanstraat: "Doordat aan de buitenzijde hier de meeste huizen verdwenen zijn, bestaat de gelegenheid de straat in het midden enigszins te verbreden; op vrijwel het hoogste punt wordt het straatbeeld afgesloten door het nieuwe kerkgebouw (bedoeld wordt het Leger-des-Heils gebouw dat later op een andere plek werd gebouwd)". En: "wordt .. het doorlopende (= doodlopende) straatje 'Achter de Muren'.. met de Rijkmanstraat in verbinding gebracht; indien het niveauverschil zulks motiveert door middel van trappen". Op de kaart bij dit plan vallen enkele details op. De oorspronkelijke loop van de straat wordt niet veranderd. Er wordt een doorbraak voorzien naar Achter de Muren ongeveer ter hoogte van de oude nummers 36-40. De oorspronkelijke rooilijnen staan ingetekend maar de fantasiepercelen, die gearceerd zijn aangegeven, liggen er aan de zuidzijde ver achter. Toch zijn er nog geen nieuwe perceelgrenzen en is de oude perceelindeling nog wel zichtbaar. De straat wordt een stuk breder en de tekenaar heeft een rij bomen toegevoegd op de plaats waar nu parkeerplaatsen zijn gecreëerd, ook bij de overgang naar het Bergschild. De restauratie van het Muntentorencomplex is al voorzien. Aan de noordzijde, de oneven nummers, werd huis no. 13 in 1947 als pakhuis gerestaureerd; het staat daar sindsdien moederziel alleen. Maar op de tekening lijkt het alsof deze kant van de straat weer zal worden bebouwd.

De onteigeningen

Op 4 september 1950, meer dan vijf jaar na het bombardement, wordt in de gemeenteraad besloten over te gaan tot onteigening van de ondergrond van de verwoeste huizen no. 19 en 21 (oude nummering) "ten einde een

doelmatige verkaveling tot stand te kunnen brengen", in november volgt no. 10 en in april worden een paar stukken grond verworven en geruild met de Vrijmetselaarsloge om het Muntentorencomplex goed toegankelijk te maken en een conciërgewoning te bouwen. De prijs voor grond ligt deze jaren op f 9,00 - 10,50 per m². In het verzoek aan de minister ter goedkeuring van de voorgenomen onteigeningen wordt bovenstaande formulering aangescherpt: "Overwegende, dat, teneinde te kunnen voldoen aan de in het wederopbouwplan ontworpen wijzigingen in het stratenplan en om door herverkaveling percelen van courante afmetingen beschikbaar te kunnen stellen... het gewenst is tot onteigening over te gaan" (mijn cursivering). De goedkeuring van de minister "tot onteigening ten name der gemeente van percelen en perceelsgedeelten, gelegen tussen de Rijkmanstraat en de Menstraat" wordt in de raad op 22 oktober 1951 ter kennisgeving aangenomen. In de laatste maanden van 1951 wordt de grond van de panden 14 t/m 24 en 42/46 aangekocht. Er vindt vervolgens een transactie plaats waarbij grond verkocht wordt aan de heren Brendel en Dubbe voor de bouw van een kantoorgebouw, maar enkele jaren later is er nog niets gerealiseerd en de gemeente koopt de grond terug om te kunnen gaan bouwen voor bejaarden en alleenstaanden.

In mei 1952 wordt de ondergrond van de verwoeste panden aan de noordzijde verworven; de nummers 27 en 29 zijn dan al hersteld. In 1955 mag de eigenaar van no. 23 (nu 21) een garage bouwen op de percelen die hij al in 1953 heeft verworven. Bij de bouw zal "aan de gevel de nodige aandacht worden besteed", stelt de burgemeester de heer Heemstra gerust, die vraagt of er "zekere eisen aan de gevel zullen worden gesteld, opdat deze niet uit de toon valt". De panden verderop richting Bergschild worden uiteindelijk gerestaureerd. Huis no. 48 is eigendom van de gemeente en de raad overweegt in juli 1954 "dat het perceel gelegen is in het Bergkwartier en restauratie temeer gewenst is als stimulans voor verdere herbouw van de door oorlogsgeweld grotendeels verwoeste Rijkmanstraat", waarna voor herstel een krediet van f 58.000,- wordt verleend. Op de ondergrond van 46 wordt een garage toegevoegd. Bij de bouwvergunningen, voor zover gevonden, wordt steeds het voorbehoud gemaakt "dat de rooilijn en het hoogtepeil nader zullen worden aangegeven". De gemeente wil kennelijk alle mogelijkheden openhouden. De nu nog onbebouwde stukken grond, in gebruik als parkeerplaatsen, worden later alle verworven door een installatiebedrijf in de Menstraat.

Nieuwbouw

In 1953 wordt een nieuw gebouw gesticht ter vervanging van de verwoeste Vrijmetselaarsloge Le Préjugé Vaincu. Daarin wordt de bestaande kelder opgenomen, een restant van het middeleeuwse huis Het Ossenhoofd. Het voorgebouw wordt niet op de oorspronkelijke plaats herbouwd en het nieuwe pand ligt ver achter de oorspronkelijke rooilijn. De conciërgewoning krijgt dezelfde rooilijn. De panden tonen alle kenmerken van wederopbouwarchitectuur en detoneren dus in deze historische omgeving. Het huis vóór het voormalige gereformeerde kerkgebouw wordt niet herbouwd en er ontstaat een toegang naar een parkeerterrein ernaast.

In 1958 zijn er eindelijk concrete plannen voor nieuwbouw op de braakliggende terreinen aan de zuidzijde van de straat. De woningnood is groot en de gemeenteraad besluit twee blokken van woningen voor bejaarden en alleenstaanden te laten bouwen: de nummers 14-24 en 28-44. Het zijn tweekamer-appartementen met een keuken en - heel modern - een douche. De drie lagen tellende woningen staan parallel aan de straat; ook de kap heeft die oriëntatie. De gevels aan de straatzijde zijn zo sober uitgevoerd dat ze nauwelijks opvallen en er is geen enkele relatie met de gevelwand van voor de oorlog. De gemeenteraad voert een heftige discussie, niet over die gevels of de historische context maar over het aan te leggen centrale antennesysteem. Alleen de heer Heemstra merkt op dat “het uiterlijk van deze flats aan de straatzijde niet bijdragen tot de verfraaiing van de wijk en hij vraagt zich af of met wat hogere kosten niet iets zou kunnen worden gedaan aan het uiterlijk waardoor de flats wat beter aansluiten aan de andere gevels”. De wethouder is het ermee eens dat de voorgevels niet al te fraai zijn; hij merkt op dat “men nog bezig is te onderzoeken hoe men de gevel kan verfraaien, zodat deze toch aangepast blijft (sic) aan de omgeving”. Voor de televisie-aansluiting zal een hoofdelijke omslag van 20 cent per week worden geheven. Maar niet iedereen zal tv willen kijken, een tijdverdrijf vooral voor ouderen als vrije-tijds-vulling volgens burgemeester Bolkestein. De gedachte aan meerdere tv-antennes op het gebouw is voor de raad kennelijk niet acceptabel, want men gaat akkoord met een centraal systeem. Op nummer 26 verrijst het gebouw van het Leger des Heils met een zijgevel aan de doorgebroken straat Achter de Muren. Het pand aan de Noordenbergstraat was in de oorlog verwoest en in 1949 werden er voorbereidingen getroffen om het te herbouwen naast het Logegebouw, maar dat plan werd niet uitgevoerd. Alle nieuwbouw heeft een totaal ander karakter dan de oorspronkelijke bebouwing.

Toegang parkeerterrein naast de Loge

Restauratie van het Bergkwartier

Later komt er meer oog voor het historische karakter van het Bergkwartier. In 1950 koopt de Stichting Oud Deventer het zwaar beschadigde pand Menstraat 22, het stadhuis of refugium van de zusters van het voormalige klooster Ter Hunnepe, en laat het restaureren. De ondergrond van de verwoeste panden Rijkmanstraat 17 en 19 behoorde tot dit refugium. De twee huizen worden niet herbouwd.

In 1967 ontvouwt De Stichting Werkgroep Bergkwartier in een publicatie haar plannen voor restauratie van het Bergkwartier. Op de plattegrond in het boekje is de situatie aan de zuidzijde van de Rijkmanstraat zoals die is ontstaan door nieuwbouw, vrijwel correct weergegeven. Naast het gerestaureerde pakhuis op no. 13 zijn op de oorspronkelijke percelen 7, 9 en 15 t/m 19 nieuw te bouwen of te reconstrueren woningen getekend; nummer 11 ontbreekt.

Het is er nooit van gekomen. Een stalen hek sluit een groot parkeerterrein af aan het begin van de straat. Het pakhuis op no. 13 heeft in 1979 een woonbestemming gekregen en is aan de nieuwe

De straat gezien vanaf het Bergschild; links de appartementen

Doorbraak naar Achter de Muren; het gebouw van het Leger des Heils

De Rijkmanstraat in een gerestaureerd Bergkwartier

functie aangepast. Enkele tuinen behorend bij huizen aan de Menstraat en opnieuw een parkeerplaats naast het huis met nummer 21 completeren het beeld van een niet doorgezet restauratieplan.

Epiloog

De restauratie van het Bergkwartier met behoud van de stratenstructuur is een succes geworden. Maar de Rijkmanstraat heeft niet geprofiteerd van de in opzet aanwezige plannen tot herbouw van de noordzijde. De parkeerterreinen op de voormalige percelen en de parkeerhavens zijn ontsierend in de wijk. De verbreding van de straat, de daaraan aangepaste plaats van het logegebouw en de woningwet-appartementen hebben het karakter van de straat onomkeerbaar veranderd. Het Leger-des-Heilsgebouw heeft een armoedige uitstraling. Hoewel de grond langdurig onbebouwd is gebleven na de oorlog, zou je kunnen stellen dat de nieuwbouw aan de zuidzijde toch nog te vroeg is gekomen. In de jaren na 1967 zouden waarschijnlijk andere beslissingen zijn genomen. Was de politieke druk als gevolg van de woningnood te groot? Het *Beeldkwaliteitsplan* uit 1998 had al tot een discussie kunnen leiden over mogelijk herstel van de oude rooilijnen en gevelwanden. Besluitvorming is tot op heden uitgebleven.

Hans Kaajan

Waar komt de naam Rijkmanstraat vandaan?

Een vrouw is ziek, men denkt dat ze gestorven is, ze wordt begraven. Te snel, want als de doodgraver 's nachts haar ring wil afnemen wordt ze gewekt, staat op uit het graf, loopt naar huis en wil naar binnen. Maar dat gaat moeilijk: een geest in doodshemd wil men niet binnenlaten. Ze bleek schijndood geweest te zijn.

Deze sage uit Vlaanderen was ook in Duitsland bekend, getuige een bericht in de in 1499 gedrukte *Koelhoffsche Chronik*. Onder AD 1400 staat vermeld 'wie ein frauwe zo Coellen, die gestorven ind begraven was ind weder upgegraven levendich (lebendig) wart'. De naam van de vrouw wordt daar niet genoemd. Maar rond 1650 ontdekte men een ets naar een wandbord in de Apostelenkerk in Keulen, waarop de 'wieder auferstandene' vrouw Richmuth von der Adoicht genoemd wordt en als jaar 1357. Dat kan kloppen met de pestepidemie die in die jaren in Europa woedde. Haar verhaal gaat als hiervoor beschreven. Als ze op de huisdeur bonst, laat de dienstmeid haar uiteindelijk binnen en waarschuwt haar man dat zijn vrouw teruggekomen is. Hij gelooft dat niet en zegt: 'Das ist unmöglich. Eher würden meine Schimmel oben auf dem Heuboden stehen.' En ja hoor, zes paarden lopen de trappen op en steken de kop uit het dakvenster.

Als herinnering aan dit voorval steken nu nog twee paardenhoofden uit de Richmodisturm op de Richmodusstrasse in Keulen. Het lijkt er sterk op dat de oude sage vermengd is met een toenmalige lokale gebeurtenis. Het begraven van schijndoden kwam bij epidemieën tot in de negentiende eeuw voor.

De Rijkmanstraat heette volgens oude akten Rigmodenstrate (1403), Ryckmodestrade (1431), Riquijnsstraete (1442) en Ricmodestrade (1443) en werd uiteindelijk verbasterd tot Rijkmanstrate. De straat is dus genoemd naar een vrouw die Ricmod heette en niet naar een man met de naam Rijkman. Het is verleidelijk om aan te nemen dat de Keulse schijndode de naamgeefster was, maar dat kan niet het geval zijn. De Ricmodestraat wordt namelijk in de cameraarsrekeningen al genoemd in 1340, dus ruim vóór de vermeende dood van Richmuth in 1357.

In het begin van de dertiende eeuw was de Menstraat de doorgaande weg, de publieke straat van de Brink naar de Bergpoort aan de oostkant van de stad. De Rijkmanstraat was een secundaire weg die pas ruim honderd jaar later het karakter van een straat kreeg, toen men als voortzetting van de bouw aan de Brink aan de kant van de stadswal begon te bouwen. In die periode, het derde kwart van de veertiende eeuw, kwamen aan die kant van de straat ook huizen tot stand aansluitend op het Bergschild. Dat was al rond 1340 bebouwd, toen de strook grond langs de stadsmuur verpacht werd aan burgers van de stad.

Aly Dijkstra-Kruit

Inbreiding in de Rijkmanstraat?

Vroegere straatwand noordzijde (Koch 1988)

In de gesloten gevelwanden die de Rijkmanstraat voor de oorlog had, zijn door een bombardement in 1945 grote gaten gevallen. De herstelwerkzaamheden tijdens de wederopbouwperiode hebben ertoe geleid dat het oorspronkelijke karakter van de straat sterk is aangetast.

De huidige aanblik van de straat stemt tot treurigheid. Het is de moeite waard te kijken of de plannen voor inbreiding in de binnenstad mogelijkheden bieden om de situatie te verbeteren.

De huidige situatie aan de noordzijde

Op bovenstaande tekening zijn de huizen onder de rode balkjes verdwenen.

Op nummer 13 staat het enige pand tussen de nummers 5 en 21 dat overeind is gebleven. Het is een voormalig pakhuis in Gelders-Overijsselse stijl, dat op grond van de jaarankers gedateerd is in 1612. In de pui zijn nog de moeten van vroegere vensters aanwezig. Het is gerestaureerd en nu een rijksmonument.

Parkeerterrein links van nr. 13

Aan de linkerkant, op de percelen van de vroegere nummers 7, 9 en 11, ligt een parkeerterrein tussen de achtermuren van de percelen aan de Brink en de Menstraat en aan de straatkant afgesloten met een heg en hekken (op kadasterkaart 2021 geel omlijnd).

Rechts van nr. 13 ligt een groenstrook aansluitend op Menstraat 20 waar eerder nr. 15 stond en daarnaast ligt de verlengde tuin van het huis Menstraat 22, het vroegere nonnenhuis. Op die plaats en doorlopend op het perceel rechts ernaast stond vroeger het brede huis nr. 17. Het smalle huisje nr. 19 stond tussen nr. 17 en 21 (afb. Koch). Op de kadasterkaart 2021 staat de huidige indeling van de percelen, waar het gedeelte aan de Rijkmanstraat één perceel vormt (rood omlijnd).

De maatvoering van de vroegere percelen aan beide zijden van nr. 13 is losgelaten.

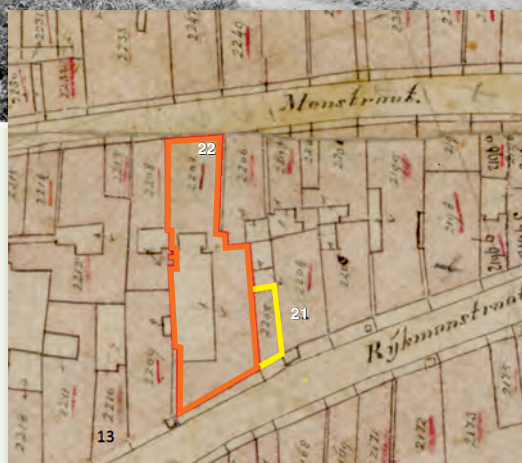
Tuin rechts van nr. 13 en parkeerplaats van nr. 21

Kadasterkaart 2021

Van Menstraat tot Rijkmanstraat

Het huis Menstraat 22 en het hele perceel van de Menstraat tot de Rijkmanstraat was vanaf 1368 eigendom van het Cisterciënzer klooster Ter Hunnepe, dat in 1578 door de Staatse troepen werd verwoest bij het beleg van Deventer. Veel zusters waren echter al in 1570 hervormd geworden en in het refugiehuis in Deventer gaan wonen. Dat huis, met jaarankers 1609, staat met de voorkant naar de Menstraat en volgens het *Eerste Straatboek* lag aan de Rijkmanstraat 'die achterweer van Ter Honnippe' (kadasterkaart 1832, rood omlijnd). In 1607 werd de achterweer uitgebreid met het pand links van het huidige huis nr. 21 (kaart 1832, geel omlijnd). Het bombardement verwoestte ook een aantal panden aan de Menstraat naast nr. 22 en achter Rijkmanstraat 13. Die ruimte is ingevuld met een huis dat 'Huis Zevenaar' is genoemd, omdat het in Zevenaar was afgebroken (nr. 20).

Het perceel dat op de kaart van 1832 geel omlijnd is, is al vroeg aan Rijkmanstraat 21 toegevoegd. Een smalle diepe strook links daarvan, binnen het roodomrande deel, kwam daar in 1950 ook nog bij, waarmee de huidige situatie als parkeerplaats van nr. 21, ontstond.

Menstraat gezien vanaf de Rijkmanstraat. Rechts het nonnenhuis (HCO)

Links: Perceel refugiehuis en uitbreiding (kadaster 1832)

Vroegere straatwand zuidzijde (Koch 1988)

Klokgevel, nr. 48 in de verte (Beeldbank HCO)

De zuidzijde

Deze kant van de straat was er na het bombardement erger aan toe dan de overzijde. In het gedeelte van nr. 8 t/m 46 stond alleen nog het pandje met de klokgevel overeind, en dat is met het ruimen van het puin blijkbaar ook meegenomen.

In de wederopbouwperiode zijn tussen de nummers 6 en 48 nieuwe gebouwen verzezen en is de doorbraak van Achter de Muren Zandpoort naar de Rijkmanstraat gerealiseerd. De Loge, de appartementenblokjes en het gebouw van het Leger des Heils zijn alle gebouwd in de stijl die in de periode van wederopbouw gebruikelijk was en alleen al om die reden passen ze niet in het straatbeeld. Het woonblok op de nummers 28-44 sluit met zijn drie etages alleen wat hoogte betreft aardig aan bij de huizen hogerop in de straat. Bovendien is het bouwen op de rooilijn losgelaten; het geheel levert een verbrokkeld beeld van de straatwand op. In de Rijkmanstraat liet de gemeente ook de oorspronkelijke percelering aan de zuidzijde los.

Naar een actueel Beeldkwaliteitsplan

Enkele decennia later (1988) krijgt de Deventer binnenstad de status van Beschermd stadsgezicht. In de toelichting bij het besluit worden onder andere als negatieve punten aangegeven de terugrooiing, de grootschalige bebouwing, de kaalslag aan de noordzijde en de doorbraak van Achter de Muren Zandpoort. Deze punten komen daarna in allerlei rapporten voortdurend terug. Stuk voor stuk zijn zij toe te schrijven aan de prioriteiten die de gemeente, aangestuurd vanuit Den Haag, tijdens de wederopbouw heeft gesteld: modernisering van de infrastructuur, behoud door herstel, continuïteit van woningbouw, kleine bedrijvigheid in de binnenstad en incidentele nieuwbouw. Daar heeft het historische stadsschoon onder geleden.

In 1997 laat de woningcorporatie Rentree, dan eigenaar van de beide appartementsgebouwen in de Rijkmanstraat, een bebouwingsstudie maken voor die straat en Achter de Muren Zandpoort. Ze doen dat om de (inmiddels afgeschreven) appartementen te vervangen en de afronding van het gebied te onderzoeken, mede vanuit hun verantwoordelijkheid als sociale verhuurder. De gebouwen van na de oorlog scoren laag in de ruimtelijke waardering en 'worden als beeldstorend gezien ten opzichte van de historische omliggende panden en de oude structuur van de wijk'. Herstel van die ruimtelijke structuur en de architectonische kwaliteit zijn daarom belangrijke punten. 'Maatgevend is of de bebouwing als geheel kwaliteit heeft, harmonieus is en (...) of latere ingrepen de historische bebouwing niet verstoord hebben'. Het ambitieuze plan is niet uitgevoerd.

Een eerste plan

Een jaar later, in 1998, komt de gemeente met een plan om de historische binnenstad te vrijwaren van allerlei storende elementen. *Kwaliteit voor ogen, beeldkwaliteitsplan beschermd stadsgezicht*, is '... een samenhangend pakket van intenties, aanbevelingen en/of richtlijnen voor het veilig stellen, creëren en/of verbeteren van de beeldkwaliteit ...', waarbij de historisch-ruimtelijke structuur uitgangspunt is. Het gaat over de inrichting van de openbare ruimte, nieuwbouw, kleur- en materiaalgebruik, het moet oplossingen

bieden voor het onsamenvhangende en soms chaotische beeld dat op veel plaatsen is ontstaan en fungeert als 'kijkrichting' voor betrokkenen en beoordelingskader van plannen. Die richtlijnen leveren echter niet het gewenste resultaat op. Dat komt onder andere doordat de inrichting van de openbare ruimte in de praktijk niet getoetst wordt aan het beeldkwaliteitsplan.

Die laatste constatering staat in het beleidsadvies van Steenhuis Meurs (2012). Ze constateren tevens dat 'de ambitie door middel van het beeldkwaliteitsplan inhoud te geven aan de bescherming van het stadsgezicht nooit waargemaakt [is].' Bovendien zijn ze van mening dat het beeldkwaliteitsplan urgent herzien, geactualiseerd en gespecificeerd moet worden. Specifieke cultuurhistorische en ruimtelijke waarden van de gebieden binnen het beschermde stadsgezicht kunnen dan leiden tot duidelijker richtlijnen voor herstel, nieuwbouw en de inrichting van de openbare ruimte. Ook zij wijzen erop dat in de Rijkmanstraat de stedenbouwkundige aansluiting ontbreekt; de appartementenblokjes passen niet in de schaal van de gebruikelijke perceelindeling, de rooilijn is losgelaten, de nieuwbouw is nogal dominant en tussen oud en nieuw is een sterk contrast. Ze bevelen aan de historische rooilijn te herstellen en goed te letten op de bebouwingsschaal en op het beeld van de straatwanden. In 2020 geeft hetzelfde bureau uitgebreide adviezen voor het beeldkwaliteitsplan, inclusief handboeken met concrete aanwijzingen voor de openbare ruimte en gebouwen. En weer wordt het belang benadrukt van samenhang in het totaalbeeld, waarbij nauwkeurig gelet moet worden op maat, schaal, materiaalgebruik, textuur, kleur en details. De gemeente is sinds 2019 bezig met discussies over de actualisatie van het beeldkwaliteitsplan.

En hoe nu verder?

Er doen zich nieuwe kansen voor. Wonen in de binnenstad is zeer gewild, maar er zijn weinig panden of appartementen beschikbaar. Daarom moet er gezocht worden naar plaatsen waar inbreiding mogelijk is. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan het plan wonen boven winkels rond de Stadshof. Ook in de Rijkmanstraat zou iets kunnen gebeuren, al is daar maar plaats voor een bescheiden aantal woningen op de open terreinen aan de noordzijde. De zuidzijde van de straat biedt eveneens mogelijkheden. Een verbeterplan kan een bijdrage leveren aan de diversiteit van het aanbod en tegelijkertijd een oplossing vormen voor de al jarenlang negatieve beoordeling van het beeld van de Rijkmanstraat en aangrenzende Achter de Muren Zandpoort. Zou het niet een stap in de goede richting zijn als de eigenaren van de onbebouwde percelen en de verouderde gebouwen eens met de gemeente om de tafel zouden gaan zitten om een mooi beeld voor de toekomst te ontwerpen?

Aly Dijkstra-Kruit

Lange Bisschopstraat 1 Deventer

openingstijden

ma 12-18
di 9.30-18
wo 9.30-18
do 9.30-21
vrij 9.30-18
za 9.30-18
zo 12-17

www.boekhandelpraamstra.nl

Licht, lucht en ruimte in Deventer

Wederopbouwarchitectuur 1945-1963

Voor de donateurs van de Stichting Oud Deventer ligt een gratis exemplaar klaar.

U kunt het ophalen bij:
secretaris Neelco Osinga,
Prof. Eijkmanstraat 17
in Deventer.

Over het tijdstip kunt u een afspraak maken telefonisch: (0570-623139) of per mail: (secretariaat@oud-deventer.nl).

Ook is het boek te koop in de boekhandel.

Wilt u ons steunen?

Word donateur. U steunt daarmee onze inspanningen om het gebouwde culturele erfgoed binnen de stad Deventer te behouden. U kunt zich per brief of per e-mail aanmelden bij het redactieadres of bij het secretariaat (zie rechterkolom).

De *Nieuwsbrief Oud Deventer* wordt toegezonden aan beleidsmakers, ambtenaren en donateurs van de SOD.

Penningmeester

Donaties kunnen worden overgemaakt op rekening NL 65 ABNA 063.16.63.002 t.n.v. Penningmeester Stichting Oud Deventer.

Secretariaat SOD

N. Osinga
Prof. Eijkmanstraat 17
7415 EK Deventer
Telefoon 0570-623139
E-mail: secretariaat@oud-deventer.nl

Redactieadres

Ria de Oude-de Wolf
Schimmelpennincksingel 28
7431 ZM Diepenveen

Bezoek onze website

Breng een bezoek aan de vernieuwde website van de Stichting Oud Deventer!
www.oud-deventer.nl
Onder het kopje 'bestuurszaken' vindt u ons privacybeleid.

Advertentie

Corps 9 geeft graag mooi verzorgde boeken uit. Over het algemeen zijn dit boeken die betrekking hebben op de historie van Deventer. Heeft u een mooi onderwerp en wilt u publiceren? Neem contact op met Pieter Ellens, telefoon 0570-617509

www.corps9.nl

Colofon

De Stichting Oud Deventer komt al vanaf 1948 op voor het behoud van gebouwd erfgoed binnen de gemeente Deventer, van panden met een historische en culturele waarde. We gaan in gesprek met het gemeentebestuur wanneer deze monumenten in het geding dreigen te komen. Daarnaast publiceren wij over gebouwen en ensembles om bij voorbaat de aandacht op hun waarde te vestigen. Deze *Nieuwsbrief* verschijnt sinds 1996 tweemaal per jaar, en wordt verspreid onder onze donateurs. Andere belangstellenden kunnen, zolang de voorraad strekt, een gratis exemplaar vinden bij de Athenaeumbibliotheek en de boekhandels Praamstra en Broekhuis. Voor de inhoud van de artikelen van redactieleden is de redactie als geheel verantwoordelijk.

Redactie Aly Dijkstra-Kruit, Hans Kaajan, Neelco Osinga, Ria de Oude-de Wolf, Herman Vrieling
Fotografie De foto's zijn gemaakt door de redactie, tenzij anders vermeld
Vormgeving Allison grafische vormgeving, Deventer
Druk Ovimes, Deventer

ISSN 1872-7735

